

NOVEMBER 1961

ERRES

EXPRES

VOOR DE MEDEWERKERS

VAN **R.S. STOKVIS**
EN ZONEN N.V.

REDACTIE: H. G. PELLIKAAN, SECR. M. SOESMAN - AFDELING PUBLICITEIT - ROTTERDAM

IN MEMORIAM MR. F. A. STOKVIS

Maandagmorgen 30 oktober bereikte alle medewerkers van ons bedrijf het ontstellende bericht met de volgende inhoud, die door de heer Bosnak bekend werd gemaakt:

Diep bedroefd en ontroerd deel ik U, mede namens de Heer Dr. H. J. Stokvis, officieel mede, dat de Heer Fred Stokvis gisterenmiddag is overleden.

Ruim 2 weken heeft hij met grote moed gevochten. Het heeft niet mogen baten. Met ons verliezen velen een toegewijd vriend. De zaak zal een begaafd leider moeten missen.

Ons innig gevoel van medeleven gaat uit naar Mevrouw Stokvis en de kinderen.

Moge zij sterkte vinden in deze moeilijke dagen.

Dinsdag 31 oktober werd er in het Hoofdggebouw een herdenkingsbijeenkomst gehouden waarbij verschillende persoonlijkheden het woord voerden. De teksten van deze toespraken vindt U hier afgedrukt.

Als eerste spreker voerde de heer **Mr. Dr. K. P. van der Mandele**, President-Commissaris van onze onderneming, het woord.

„Wij allen, behorende tot de Stokvis-gemeenschap, zijn hier in grote droefheid samengekomen om de man te gedenken die, ik mag wel zeggen, zijn hele werkzame leven aan onze onderneming heeft gewijd. Daarover denkende, komen twee dingen bij ons voor de geest. In de eerste plaats, dat hij al zijn kracht, al zijn energie gedurende eigenlijk zijn hele leven aan de Stokvis-onderneming heeft gewijd. Eerst medewerker, daarna leider.

De taak overnemende van zijn voorgangers, in het bijzonder van zijn vader en met volle kracht en met alles wat in hem was, zich daaraan gevende. Het bedrijf was voor hem alles, mag ik wel zeggen, en hij heeft al zijn kennis en zijn kunde in dienst gesteld van deze onderneming. Hij leefde misschien niet zo zeer in het openbaar. Eerder neigde hij tot een meer teruggetrokken leven thuis, zijn omgeving, maar daardoor juist kon hij de kracht vinden om zich geheel te geven aan zijn werk. Hij was iemand die zich ook 100% aan het werk gaf. En juist in die eenzaamheid is men in staat en krijgt men de kracht om groot werk te doen.

En daarnaast wil ik toch ook denken aan of willen wij denken aan zijn leven als goed en groot vaderlander. Hij had een hartelijke belangstelling voor de gemeenschap. Hij toonde het al als Leids student en later in de oorlog heeft hij niet geaarzeld om de wapenen op te nemen om zijn land en ook ons te mogen bevrijden. En eigenlijk wil ik het zo zien, dat hij ook als hoofd van deze onderneming het vaderland voortdurend heeft gediend door aan deze door-en-door vaderlandse onderneming alle kracht te geven. Zo zijn wij dan, medebestuurders van deze onderneming, diep bedroefd, dat wij deze man moeten verliezen. En om zijn buitengewone kennis, zijn kunde, zijn werken, zijn belangstelling voor het bedrijf, maar ook om zijn persoon, die wij zo bijzonder gaarne mochten lijden.

Mij dunkt voor ons allen kunnen wij slechts dit doen. Wij kunnen hem niet beter blijven gedenken en zijn nagedachtenis beter blijven eren, dan door ons als het kan, meer nog dan nu, gezamenlijk voor onze onderneming in te spannen, die hem zo van harte lief was.”

De heer **G. P. Kievenaar**, oud-directeur van afdeling Gas en Sanitair, was de tweede spreker.

*„Ook als ik dood zal zijn
dood zal zijn
kom dan en fluister
en fluister iets liefs
mijn bleke ogen zal ik opslaan
en ik zal niet verwonderd zijn.*

Indien ik met dit eerste couplet van een gedicht van de Rotterdamse schrijver-leeraar Leopold een kort gedachtenwoord begin, dan is het, omdat in de vele jaren, die ik met de Heer Stokvis samen heb mogen werken, meer van hem heb gezien dan alleen de directeur, de zakenman. Hij was een mens en niets menselijks was hem vreemd. Een „nil nisi bene”, een „niets dan goeds” zou hij verwerpelijk, onwaarachtig vinden, maar onder zijn voor velen zo moeilijk te begrijpen natuur, ging een warm hart, een uiterst gevoelig karakter schuil, een grote genegenheid voor zijn medewerkers die, bij een zo groot personeel als het onze, begrijpelijk zich het meest bloot gaf aan hen, die dagelijks met hem aan tafel zaten.

Bij zijn leven zou hij een dergelijke hulde aan zijn persoon zijn ontvlucht. Maar ondanks dat, had hij oog en oor voor iedereen. Hij kende bijna iedereen, van hoog tot laag en wist elkeen op zijn plaats te appreciëren. Wie vaak heeft meegemaakt hoe hij, en bij jubilea en bij droevige gebeurtenissen rond de families van de medewerkers alles deed om de mensen op hun gemak te stellen, kan daarvan meepraten.

Het was ongeveer in de jaren 1929, dat de heer Stokvis zijn carrière begon. Mijn vriend Dubru had de gelegenheid om hem de eerste lessen te geven. Want hoe vreemd het ook moge schijnen, persoonlijk heb ik me er altijd over verwonderd, dat hij de juridische richting had gekozen. Later bleek, toen hij in onze maatschappij de gelegenheid kreeg om zich in de verschillende afdelingen te oriënteren, hoe eigenlijk op een geheel ander terrein, zoals de heer Van der Mandele zo terecht gezegd heeft, zijn kunde en zijn kennis tot uitdrukking kwam, hoe die zich ontwikkelde, hoe die groeide en hoe die geleidelijk voor onze zaak van zo ontzagwekkend groot nut ging worden.

Er was natuurlijk voor ons allen op grond daarvan eigenlijk ook een moeilijkheid weggelegd in de contacten die wij met hem moesten hebben. Want het was vaak zo, dat hij zich reeds bij voorbaat dermate had georiënteerd op be-

palde punten, dat men in conflict kwam doordat hij sommige dingen beter wist dan wijzelf of meende dit te weten en dan deed de noodzakelijkheid zich voor om op de vuist te gaan met hem. En wie hem goed kende, wist, dat hij dit waardeerde niet alleen, maar dat hij zelfs de echte goede menselijkheid wist op te brengen om wanneer hij op een gegeven moment tot de bevinding was gekomen, dat hij fout was geweest in zijn oordeel, daags daarop bij ons aan te kloppen en te zeggen: „Ik heb er nogeens over nagedacht; je had gelijk.” Ik heb dit altijd kunnen waarderen als een van de beste eigenschappen van de mens.

Maar hij had er meerdere. Hij was een sociabel man. De vele thee en koffie, die hij hier heeft verwerkt, zijn voor velen van ons eigenlijk de gezellige ogenblikken geweest, die beslist hebben over belangrijke en grote dingen, omdat hij daarmee tevens de sfeer wist te scheppen, die zakelijk gesproken zo noodzakelijk is, om tot goede resultaten te geraken.

Hij was ontzaglijk belezen. Zijn parate kennis, ook op het gebied van dingen, waarvan men het nauwelijks zou vermoeden, was zo groot, dat men er telkens opnieuw verstomd van stond. Terecht heeft de heer Van der Mandele gewezen op zijn grote bescheidenheid en op zijn teruggetrokken natuur. Ik heb het altijd zó gezien, dat zij intense lust tot werken hem eigenlijk afsloot van vele dingen. Want toen wij en très petit comité zijn 25-jarig jubileum in zaken vierden en thuis bij hem genodigd waren voor een borrel vooraf, en ons op dat moment er over uitspraken, dat wij het toch niet ongezellig zouden hebben gevonden om onze vrouwen mee te brengen, toen was het eerste wat hij zei: „Jammer dat jullie dat niet gedaan hebben.” En toen toverde hij uit een van de zakken, die altijd zo vol geladen waren met alles wat hij bij zich droeg, een klein portretje van haar, die hij later met zijn kinderen op zo'n idolate wijze is gaan beminnen. En wij hebben toen met hem feestgevierd, — velen, ik zou haast zeggen, de meesten van ons hebben daar niet van geweten, — in een binnenkamer in De Witte Brug. Er was niets, dat hem aangenamer en beter had getroffen die dag dan dat dit zo en petit comité was gegaan.

Het is nu zo, dat de spanning, die zoveel weken om dit gebouw heeft gehangen, plaats heeft gemaakt voor een grote verslagenheid. Het ongewisse is zekerheid geworden, het gevreesde en onverhoopte is geweken voor de koude werkelijkheid, nu de dood heeft toegeslagen.

Mag ik eindigen met een enkel klein gedichtje, van een andere Rotterdamse dichteres, gewijd aan de Octobermaand:

*Teder en jong als werd het voorjaar,
Maar lichter nog want zonder
[vruchtbegin.
Met dunne mist tussen de gele blaren,
Zet stil het herfstgetij in.
Ik voel alleen dat ik bemin zoals
[een kind.
Iets jongs, iets ouds,
Eind of begin?
Iets zo vertrouwds en zo van alle
[strijd ontheven,
Niet als het einde van het leven,
[maar als de lente van de dood.
De kruinen ijl, de stammen bloot en
[dit door stilte en mist omgeven.”*

De heer J. van Trigt sprak namens de Ondernemingsraad de volgende woorden:

„Men heeft mij gevraagd om namens de Ondernemingsraad enige woorden tot U te richten en daarom wil ik gaarne beginnen met uitdrukking te geven aan onze gevoelens van spijt bij het overlijden van onze Directeur, de heer Fred Stokvis.

Mijnheer Fred was sinds kort Plaatsvervangend-Voorzitter van onze Raad en destijds, toen wij hoorden, dat hij die plaats wilde innemen, heeft ons dat zeer verheugd. Hij heeft ook op andere wijze blijk gegeven van zijn belangstelling voor het wel en wee van de Raad. En wij voelden ons, vooral de laatste jaren, zeer gesteund, door de maatregelen, die hij genomen heeft, tezamen met zijn mede-directeuren, voor het sociaal welzijn van onze medewerkers. Ook waren wij sterk onder de indruk van de toekomstplannen, waar wij allen van hoorden, de toekomstplannen, die hij had voor ons handelshuis en waaraan hij reeds gestalte begon te geven.

Onze gedachten gaan nu op dit moment evenzeer uit naar zijn vrouw en zijn kinderen, waarvoor hij een toegewijd vader en echtgenoot was en die nu hun verdere levensweg zonder hem zullen moeten gaan.

Ik geef U namens de Ondernemingsraad, waar alle personeelsleden in vertegenwoordigd zijn, hierbij onze verzekering van ons diep medeleven.

Hij ruste in vrede!

Monsieur H. Petey „Directeur Général” van R.S. Stokvis et Fils S. A., Parijs:

„Au nom de la Société Stokvis française et de la Société Stokvis belge je voudrais avant de dire adieu à l'ami qui vient de nous quitter et voudrais évoquer le souvenir de celui, qui a été votre Directeur, notre Président et que l'on avait tant de plaisir à côtoyer et à consulter. Je m'honore d'être l'ami de M. Fred Stokvis et c'est - je vous assure - avec une profonde émotion, que je veux vous dire ces quelques mots, car je sais combien il était modeste et combien il lui aurait déplu que l'on fasse l'étalage de ses qualités importantes.

C'est un homme qu'on avait plaisir à consulter, car ces avis étaient toujours formulés après mûre réflexion et les conseils qu'il vous donnait, étaient les bienvenus et ils étaient judicieux.

Messieurs, le souvenir de M. Fred Stokvis restera auprès de nous et je suis certain que beaucoup comme moi-même dans des moments difficiles évoqueront sa mémoire en se disant: „Que aurait-il fait quand il serait là?”

En plus de ses qualités professionnelles M. Stokvis était un érudit, c'est un homme qui avait des connaissances profondes dans beaucoup de domaines et c'est pourquoi avec beaucoup de peine et avec beaucoup d'émotion je présente nos condoléances à Madame Stokvis, à vous Monsieur Harry, à vous Monsieur le Président du Conseil et à vous tous, Messieurs.

Hieronder volgt de Nederlandse vertaling van deze Franse toespraak:

Uit naam van de Stokvis organisaties in Frankrijk en België zou ik, voordat wij afscheid nemen van de vriend die ons ontvallen is, de gedachten willen eren van hem, die onze directeur is geweest en met wie de samenwerking zo prettig was. Ik beschouw het als een eer de vriend van de heer Fred Stokvis te zijn en ik verzeker U dat ik deze

enkele woorden met diepe ontroering uitspreek, want ik weet hoe bescheiden hij was en hoe onaangenaam hij het gevonden zou hebben dat men in het openbaar gewag maakt van zijn belangrijke kwaliteiten. Het is een man, die men graag raadpleegde, want zijn oordeel werd altijd geformuleerd na rijp beraad en de raadgevingen die hij U gaf, werden ter harte genomen en waren oordeelkundig.

Mijne heren, de herinnering aan de Heer Fred Stokvis zal ons altijd bijblijven en ik ben er zeker van dat velen, evenals ik, op moeilijke ogenblikken hem voor de geest zullen halen als ze zich afvragen: „Wat zou hij gedaan hebben, als hij hier zou zijn?”

Naast zijn zakelijke kwaliteiten had de heer Stokvis een grondige kennis op velerlei gebied en ik bied dan ook met leedwezen en ontroering onze condoleanties aan, aan mevrouw Stokvis, aan U, Mijnheer Harry, aan de Directie en aan U allen.

De Heer Dr. H. J. Stokvis sprak als laatste.

„Mag ik U van harte bedanken voor Uw aanwezigheid hier en voor Uw hartelijke en gevoelvolle woorden, gesproken ter nagedachtenis van mijn broer Fred.

U in de eerste plaats, Mijnheer Van der Mandele, U als President-Commissaris onzer vennootschap, die hem in zijn buitengewone capaciteiten als bewindsman lange tijd van veraf dichtbij gadeslagen hebt, en, zoals ik weet en gehoord heb, hogelijk altijd gewaardeerd heeft.

U, Mijnheer Kievenaar, voor Uw gevoelvolle woorden, die de grote gaven van geest, van hart en als mens, van mijn broer op zo'n overtuigende wijze naar voren hebt gebracht.

U, Heer van Trigt, die de sociale kant speciaal hebt belicht, waar mijn broer, onder zijn onstuimigheid, een zeer warm hart droeg.

Monsieur Petey, je vous remercie beaucoup d'être venu ici. Je vous remercie de vos paroles tellement gentilles et je vous assure que mon frère a toujours eu un très grand respect pour vous, pour Stokvis-Paris et Stokvis-Bruxelles. Il était fier de cette entreprise, qui n'était plus une fille mais qui est devenue une grande soeur et qui représente votre travail, celui de Monsieur Peskine et celui de Monsieur Varlan.

Je vous remercie également de la part de sa femme pour tous vos aimables mots.

De gevoelvolle woorden, Mijnheer Van Trigt, die U ook voor mijn schoonzuster hebt gesproken, zal ik zeker niet nalaten aan haar over te brengen.

Mijn broer heeft, zoals de meesten Uwer wel begrepen zullen hebben, geleden aan kanker en hij moest dringend geopereerd worden. De operatie slaagde goed, maar door de vele complicaties, die optraden, is het de doktoren ondanks al het mogelijke en onmogelijke, dat gedaan is, helaas niet gelukt de strijd om het leven te winnen. Beter verzorgd dan hij is geweest, is nergens in de wereld mogelijk. Met de grootste toewijding is er dag en nacht, zonder ophouden, voor hem gevochten. De chirurg, de specialist, de doktoren, de assistenten en verpleegsters hebben alles gedaan wat er aan te doen was. Wij hebben grote bewondering voor de strijd, die zij gestreden hebben en zijn hun veel dank verschuldigd. Dr. Metz heeft voortdurend terzijde gestaan en is voor mijn broer en voor ons een geweldige steun geweest. Een speciaal woord van dank is hier zeker op zijn plaats. Mijn

collega Arthur Bosnak dank ik want hij heeft vanaf het moment van de spanning van de opname van mijn broer in het hospitaal en al deze benauwende dagen steeds met raad en daad klaar gestaan en hij heeft heel wat te verwerken gekregen.

Ik wilde U nu allereerst mededelen, dat de crematie in alle stilte zal plaats vinden en beperkt blijft tot de familiekring. Dit is naar de wens en de geest van mijn broer.

Ik wil U gaarne nog iets vertellen over het leven en werken van Fred. Fred heeft, zoals de Heer Van der Mandele reeds naar voren heeft gebracht, een groot deel van zijn te snel afgebroken leven gewijd aan onze zaak. In 1909, toen hij 4 jaar oud was, legde hij de eerste steen van dit gebouw en deze daad is symbolisch geweest voor zijn latere carrière. Hij is altijd een groot bouwer geweest van onze onderneming en dit gebleven. Een van Fred's grote eigenschappen was zijn buitengewone mate van intelligentie. Toen hij op het Lyceum was, Gymnasium β , raadde Prof. Casimir hem aan te gaan studeren in de wiskunde en natuurwetenschappen en voorspelde hem daarbij een professorszetel in deze exacte vakken. Hij gaf echter de voorkeur aan Stokvis. Zijn studie in Leiden - de Heer Kievenaar heeft het reeds naar voren gebracht - heeft nooit zijn echte interesse gehad. Dat was meer een vorm van algemene ontwikkeling, die hij heeft opgedaan, maar heeft nooit zijn speciale liefde gehad.

In 1928 toen mijn ouders hun zilveren bruiloft vierden, is het plan opgevat in 1929 een reis om de wereld te maken. Voor die reis was ook mijn broer Fred uitgenodigd. Hij heeft geweigerd om die reis mee te maken, want hij wilde geen tijd verliezen om zich snel te kunnen inwerken bij Stokvis. En dat inwerken ging heel snel.

Fred was heel snel van begrip. Hij kon de moeilijkste problemen snel bevatten en zocht en wist meestal ook de goede oplossingen daarvoor te vinden. Fred had begrip voor de eisen van de tijd. Hij wist, dat er toekomst was in de verkoop van duurzame gebruiksgoederen, maar dat dit niet zou kunnen zonder financiering. Hij maakt een uitgebreide studie over huurkoopfinanciering. Hij vertaalde daarvoor verschillende statuten en contracten, uit het Deens, omdat de Denen zowel op het gebied van coöperatie als op het gebied van huurkoopfinanciering in die tijd zeer vóór waren. Hij werd de grondlegger van de Erres Financieringsmaatschappij, het huidige Eurocredit.

Ook het belang van een duurzame band tussen fabriek en verkooporganisatie werd door hem onderkend, een levensbelang voor een handelsorganisatie als de onze; hij heeft daarbij veel opbouwend werk verricht. Lief en leed werd gedeeld met de zaak, zoals in de crisisjaren 1929/1930.

In de oorlogstijd nam hij als gewoon soldaat dienst in de Irene-brigade en kwam zegevierend en gelukkig weer in het vaderland terug. Hij had het zo goed gedaan, dat hij direct in het bestuur van de oud-strijders-organisatie werd opgenomen en een huldeblijk mocht aanbieden aan H.M. de Koningin, namens deze vereniging.

Na de oorlog in 1945 begon de wederopbouw van onze zaak. Deze heeft mede dank zij zijn initiatieven en onvermoeide werklust zich krachtig ontwikkeld. Onze voortreffelijke outillage, kantoren, toonzalen, magazijnen, hijskranen, autopark enz. zijn voor een heel groot deel uit zijn initiatieven ontsproten en dank zij zijn energie en doorzettingsvermogen verwezenlijkt. Het bouwen was zijn hobby en hij heeft de zaak steeds up-to-date en sterk willen houden.

In het zakelijk verenigingsleven heeft hij een vooraanstaande plaats ingenomen, al heeft de Heer Van der Mandele ook terecht gezegd, dat hij niet de openbaarheid zocht; hij had nog veel meer plaatsen in kunnen nemen, indien hij dit gewild had. Om maar één grote organisatie te noemen: de A.V.IJ. Hij was daar zeer gezien en zijn oordeel was gezaghebbend. Door de recessie in 1957/58 werd goed heen gemanoeuvreed door tijdig maatregelen te nemen. Het parool

De vorm van dit communiqué is van zijn hand.

Fred heeft de zaak verlaten met het sein: Weest op Uw hoede. Met zorgen over te hoge voorraden, te lange debiteurenlooptijden, te hoge kosten en onvoldoende efficiency. Hij was echter niet ongerust. Hij had ten volle vertrouwen, dat het schip met onze bekwame leiders en bemanning, ook nu weer veilig door deze woelige wateren heen zou komen.

Toen ik hem opzocht in Dijkzigt, zei ik

Requiescat in pace

*De man, die altijd wakker was,
heeft thans het oog geloken.
Hélaas, in enkele weken slechts,
is al zijn kracht gebroken.*

*Nog vèèl te jong – naar ons gevoel –
moest alles van hem wijken;
De Hoogste Macht dwong hem
[zijn vaan*